

Antička arheološka topografija Hrvatske

Niz godina radi se na arheološkoj topografiji Hrvatske. Ona je podloga za buduću arheološku kartu Hrvatske. Područje istraživanja i interes povijesti umjetnosti i arheologije isprepleteni su i bilo bi važno upise za topografiju (za neke lokalitete) raditi u suradnji ovih dviju grana znanosti. Izrada topografije osnova je za saznanja o ukupnom broju lokaliteta, njihovoj vrsti, sačuvanosti i vrijednosti te njihovu smještaju u prostoru i preciznoj poziciji na kojoj se nalaze. Podaci se odnose na sveukupni prostor Hrvatske (površina, podzemlje i akvatorij) s posebnim naglaskom na graditeljskom nasljeđu urbanog i ruralnog karaktera, uključujući i registriranu povijesnu cestovnu mrežu. Kartiranje lokaliteta na digitalnu kartu Hrvatske i upis u informatičku bazu podataka omogućit će brzo pretraživanje i učiniti podatke lako dostupnima. Ti podaci vrlo su važni za znanstvenike, studente, javne ustanove i tijela državne uprave, ministarstva i sve druge potencijalne korisnike tih informacija. Jednako su važni u izradi svakog znanstvenog rada kao i izvedbe cestovne mreže, dalekovoda, plinovoda itd., kao i u gradnjama unutar povijesnih urbanih cjelina i u njihovoj kontaktnoj zoni. Npr. u postupku izrade urbanističkih planova, arhitektonskih projekata i izdavanja dozvola za gradnje vrlo je važno da potencijalni investitori mogu dobiti punu informaciju o lokalitetima i svim vrijednim nepokretnim i pokretnim kulturnim dobrima na njihovu području. Time se mogu izbjeći mnogi ozbiljni problemi koji tako često zaustavljaju gradnje i dovode u sukob službu zaštite spomenika Ministarstva kulture i investitore. Formiranje informacijsko-dokumentacijske baze podataka trebao bi biti zajednički interes povijesti umjetnosti i arheologije. Također je važna suradnja u području konkretne zaštite kulturnih dobara na kojima rade arheolozi i povjesničari umjetnosti. Suradnja i puna informacija o postojećim pokretnim i nepokretnim kulturnim dobrima mogu sigurno pridonijeti punoj zaštiti, a ne sporadičnim radovima koji su katkad možda i na štetu određene struke. Rezultati tako objedinjene baze podataka koristit će se kao sastavna dokumentacija generalnih i provedbenih urbanističkih planova, kao i planova posebne namjene. Koristit će se u razvojnim planovima turističke privrede, kao temeljna dokumentacija zaštite kulturnog nasljeđa, kao sastavna dokumentacija razvojnih planova Ministarstva prometa i turizma, Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa. Pred-

viđa se primjena baze podataka na niz područja – zaštita okoliša i prostornog uređenja, turizma, zaštita kulturnog nasljeđa, povijest umjetnosti, povijest, arheologija, promet, energetika, ekonomski razvoj.

Na znanstvenom projektu »Antička arheološka topografija Hrvatske« koji se na temelju znanstvene arheološke literature i podataka na terenu provodi u Institutu za arheologiju rade dr. Vlasta Begović Dvoržak, dr. Marija Buzov i dr. Goranka Lipovac Vrkljan. Istraženi arheološki lokaliteti povezuju se s antičkim lokalitetima navedenim i označenim na *Tabula Peutingeriana* i *Tabula Imperii Romani*. Upis u bazu podataka vrši se za svaki lokalitet na osnovi 15 osnovnih podataka. Za potrebe kartiranja lokaliteta nabavljen je ispis iz grafičke baze registra prostornih jedinica u digitalnom zapisu u dwg formatu (digitalna karta Hrvatske). Svaki rad u atributnoj kartici ima svoj podatak na digitalnoj karti koja ima vektorske i rasterske podloge. Lokaliteti će se iskazati prema geografskim prostornim cjelinama i teritorijalnoj podjeli Republike Hrvatske (regije, županije, općine). Ispis ovisi o potrebi prikazivanja i gustoći kartiranih lokaliteta i kretat će se od 1 : 300 000 do 1 : 5 000. Lokaliteti unutar povijesnih urbanih cjelina prikazat će se na kartama u mjerilu 1 : 5 000.

Na primjeru kompleksnog arheološkog nalazišta Kastrum u uvali Madona na Brijunima izložit će se problem unošenja podataka u atributnu karticu.

Uvala Madona nalazi se sa zapadne strane otoka Veli Brijun. Prostrana, široka i vrlo plitka uvala zaklonjena je sa sjeverne i južne strane poluotocima Rankun i Peneda, a sa zapadne strane malim otokom Madona (Pusti) i prema otvorenom moru širokim potezom otoka Vanga. S istočne strane područje je zaštićeno velikom močvarom koja se proteže do zaljeva Saline i obroncima blagih padina koje se penju prema najvišem vrhu otoka Straža (42 metra nadmorske visine). Zaštićenost od pogleda s istarskog kopna i okruženost stražarskim pozicijama na okolnim brežuljcima i otocima ispred nje omogućuju izvanrednu kontrolu kopnenih i pomorskih putova, pa je uvala Madona prirodno najzaštićenije područje otočja Brijuni.

Prvi antički objekt izgrađen u uvali Madona datira se u 2. st. pr. Kr. i najvjerojatnije je vojni logor-pomorska baza koja se formira u razdoblju rimskih osvajanja Istre. Prije osvajanja

histarskih gradinskih naselja Faverije i Mutile na istarskom kopnu te razaranja Nezakcija 177. g. pr. Kr., rimsku vojsku koja je krenula iz Akvileje pratila je mornarica kao potpora i za opskrbu vojske. »Aulo Manlije Vulzon god. 178. krenuo je iz Akvileje u borbu protiv Histra s jakom vojskom koju je uz obalu pratilo brodovlje«¹. Uvala Madona okrenuta prema zapadu i zaklonjena od pogleda s kopna najlogičnija je pozicija prvoga rimskog logora i pomorske baze na Brijunima. Arheološkim istraživanjima 1952. godine, koja je vodio arheolog Š. Mlakar, otkriveni su na jugozapadnom području Kastruma građevni ostatci objekta pravokutne strukture, koji je bio orijentiran sjeveroistok-jugozapad; po arheološkom materijalu datiran je u 2. st. pr. Kr.². Njegovo rasprostiranje nije precizno utvrđeno budući da čini prvi građevni sloj na kojemu su izvršene kasnije nadogradnje. U 1. st. pr. Kr., tijekom građanskog rata između pristaša Cezara i Pompeja, vojni logor u uvali Madona vjerojatno je bio razrušen. Kao pomorska baza mogao je stradati u pomorskim bitkama između Cezarove i Pompejeve mornarice³.

Na istomu je mjestu izgrađena u 1. st. pr. Kr. velika *villa rustica*. Vila je bila građena kao visoka prizemnica dimenzija 62,8 x 51,2 m (200 x 154 rimske stope), sa zidovima od klesana kamena u mortu u tehnici *opus isodomum*. Pravokutnog je tlocrta s prostorijama koje s tri strane okružuju prostrano dvorište. Prema dimenzijama građevnog materijala i prema arheološkim nalazima može se datirati u 1. st. pr. Kr.⁴ Objekt je izrazito gospodarskog karaktera s velikim vinskim podrumom (*cella vinaria*) i tijeskom za grožđe te nizom gospodarskih prostorija, a poslije je dograđena *cella olearia*. Vila se nalazila neposredno uz morsku obalu i imala je visoki ogradni zid prema moru. U nekoliko navrata bila je nadograđivana i adaptirana.

Razdoblje najsjajnije izgradnje u zaljevu Verige na Brijunima (razdoblje od cara Klaudija do dinastije Flavijevaca) – izgradnja maritimne vile poklapa se vremenski s nekim nadogradnjama velike ladanjske vile u uvali Madona. Vila se nadograđuje s istočne strane skromnim nastambama i objektima koji se mogu dovesti u vezu s velikim građevinskim radovima u uvali Verige. Mogle bi predstavljati prostore za smještaj robovske radne snage, kao one koje su istražene na vili Settefinestre blizu Cose (Italija) i koje su sličnih dimenzija⁵. Tijekom 1. i prve pol. 2. st. vila u uvali Madona ima podređenu ulogu u odnosu na raskošnu maritimnu vilu na drugoj strani otoka.

Uz rustičku vilu izgrađuje se u 1./2. st. reprezentativni objekt. Njegove je dimenzije prema današnjim mogućnostima ocjene 53,20 x 59,10 m. Građevinu u jugoistočnom uglu kasnoantičkog naselja arheološki je istražio talijanski arheolog M. Mirabella Roberti između 1930. i 1940. Iskopan je niz većih prostorija od kojih jedna ima akcentuiranu apsidu koja je naknadno ukomponirana u sklop fortifikacija, te jedino na tomu mjestu fortifikacije imaju polukružni ugaoni rizalit, dok na drugom mjestu raspored njegovih prostorija formira pravokutni rizalit u bedemu (mogući položaj zazidanih vrata). Kao što smo ranije spomenuli, gradnju objekta

prema tome trebamo tražiti u doba prije izgradnje fortifikacija. Objekt odaje potpuno antičku tradiciju gradnje sa zidovima širine oko 0,6 m (2 rimske stope). Niz relativno velikih prostorija u ortogonalnom rasporedu građeno je od pravilno klesanih kamenih blokova. Jedna od prostorija završava velikom apsidom promjera 4,7 m koja je sačuvana do visine 3 m. Izgradnjom fortifikacija objekt je djelomično presječen, tako da su neke prostorije (danas vidljive u temeljima) ostale izvan linije fortifikacija. Redovi klesana kamena u tehnici *opus isodomum* danas se iznimno dobro vizualno odvajaju od kasnije izgrađenoga zida fortifikacija. Ulaz u objekt bio je prije izgradnje fortifikacija s južne strane i još se danas vidi u južnom zidu fortifikacija⁶. Sklop bi se mogao označiti kao pozicija sjedišta upravitelja otoka, građen možda neposredno nakon razdoblja kada Brijuni postaju carski posjed (druga pol. 1. st.).

Vila u uvali Madona prolazi razdoblje stagnacije tijekom 2. st. Arheološka istraživanja provedena na vili u razdoblju od 1976. do 1984. pokazuju minimum pojedinačnih nalaza iz tog razdoblja⁷. Jugoistočno od vile nađen je zavjetni žrtvenik (ara) božice Flore koja svjedoči o važnosti poljoprivrednih djelatnosti⁸. Aru je prema natpisu dao podignuti M. Aurelius Iustus čije je ime poznato sa žigova na amforama proizvedenim u Fažani početkom 3. st. Povezivanje tih podataka izvršio je F. Tassaux i naznačio mogućeg vlasnika (ili upravitelja) figline u Fažani i brijunskog posjeda u tom razdoblju⁹.

Tijekom 3. i 4. st. izgrađuju se novi sadržaji uz veliku vilu koji su zajedno mogli riješiti potrebe stanovanja većeg broja stanovnika¹⁰. Formiraju se novi sklopovi uz nekadašnje prilazne puteve prema vili i uspostavljaju nove komunikacije. Glavne komunikacije unutar naselja ostaju nekadašnje komunikacije prema rustičkoj vili i njezin prilaz prema moru, koje u potpunosti ocrtavaju njezino nekadašnje područje. U razdoblju određene stabilizacije političkih i gospodarskih prilika u doba Dioklecijana i njegovih nasljednika (kraj 3. i poč. 4. st.) do kraja vladavine Konstantina Velikog, novoformirano naselje uz vilu prolazi razdoblje intenzivne proizvodnje i relativnog blagostanja, o čemu svjedoče i istražene kasnoantičke nekropole uz prilazne ceste prema naselju¹¹. Dvorišni prostor vile izgrađuje se u kasnoj antici i nadopunjuje novim sadržajima (radionice) koji bi mogli predstavljati fuloniku. Datacijom *fullonicae* na Brijunima bavio se posebno M. Suić koji ju povezuje s *Bafium Cissense Venetiae et Histriae* koji bilježi *Notitia dignitatum* (nastala oko 435.) i to smatra *terminus ante quem*, prije kojeg je bila građena¹². Naselje je planski građeno s dvije uzdužne i jednom poprečnom ulicom. Na sjecištu komunikacija formirani su mali trgovi na koje su orijentirane najreprezentativnije zgrade.

Značajne kulturne promjene nastaju nakon Konstantinova edikta o toleranciji vjera 313. godine, kada kršćanska crkva dobiva legitimnost i autoritet, čime se otvara novo razdoblje rimske povijesti i umjetnosti. Na Brijunima grade se crkva Sv. Marije i crkva Sv. Petra, prva u neposrednoj blizini naselja, a druga na stražarskoj poziciji brda Petrovac koja

kontrolira uplovljavanje u luku uvala Madona i prilaze naselju. Početkom 5. stoljeća počinju trajne političke i demografske promjene u Zapadnom Rimskom Carstvu. Vojna obrana alpskog prostora dovodi opet nakon pet stoljeća do militarizacije područja Istre. Sjevernojadranski prostor postaje centralnim područjem u pokretu trupa i opskrbi. Godine 401./402. Stiliko povlači trupe iz Britanije, Galije i Germanije i prebacuje ih u sjevernu Italiju radi obrane od Vizigota. Priljev bjegunaca iz Panonije i Norika imao je vrhunac u doba hunske najezde i naseljavanja raznih germanskih plemena (Gepida, Langobarda i dr.) na područje Panonije i Norika.

Kroz cijelo 5. i 6. stoljeće intenzivna militarizacija mijenja morfologiju naselja. Vojna prisutnost evidentirana je u gradovima i naseljima. Naselja na jadranskoj obali i u pogodnim zaljevima postaju baza mornarice.

Promjene koje su se događale tijekom 4. i 5. st. na području vile mogle bi se vezati za ratove na granicama rimskog carstva i sve veću nesigurnost života. Nakon provale Huna u sjevernu Italiju i razaranja Akvileje 452. g. počinje intenzivna djelatnost obnavljanja fortifikacija u Istri. U tom razdoblju vjerojatno izgrađuje se prvi sloj fortifikacija oko kasnoantičkog naselja formiranog uz rustičku vilu u uvali Madona. Fortifikacije nisu obuhvatile svu tada postojeću arhitekturu na tom području, već određeni dio čije je zidne poteze bilo lako iskoristiti za formiranje obrambenih zidova. Na području veličine 95 x 130 m izgrađen je nepravilni četverokut jakih obrambenih zidova debljine 2,6 m, pojačan na uglovima do debljine od 2,9 m. Za gradnju fortifikacija korišten je djelomično materijal od napuštenih sklopova na Brijunskom otočju, kao npr. kanelirani stup koji je ugrađen kao rasteretna greda na jugozapadnom ulazu u naselje. Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva godine 476. i uspostavljanja Kraljevstva Istočnih Gota, te kasnije bizantske reokupacije Istre, dograđuju se fortifikacije na području naselja u uvali Madona prema bizantskim pravilima gradnje fortifikacija.

Kasnoantičko naselje u uvali Madona na Brijunima pokazuje karakteristike civilnog naselja i vojne utvrde s fortifikacijama. Analiza strukture naselja pokazuje razvoj od *villae rusticae* iz 1. st. pr. Kr. do kasnoantičkog naselja i važne ranosrednjovjekovne pomorske baze s dvije luke, jednom zaklonjenom od jakih sjevernih, a drugom od južnih vjetrova. Druga sigurna luka bila je u uvali Verige uz maritimnu vilu iz 1. st.¹³.

Godina 476. je godina propasti Zapadnoga Rimskog Carstva. Od 476. do 538. godine Brijuni su pod vlašću Istočnih Gota (od 493. g. Teodorika i njegovih nasljednika). Njihovo razdoblje odlikuje se znatnom promjenom građevinskih aktivnosti na Brijunskom otočju. Razdoblje vladavine Odoakara, a pogotovo Teodorika, značajno je za Istru, mada je taj dio povijesti vrlo slabo dokumentiran i istražen. Poznato pismo Kasiodora, tajnika na Teodorikovu dvoru, iz 537./538. izvještava da je Istra obilovala maslinicima i vinogradima te proizvodila mnogo žita. Govori o bogatstvu Istre

i mnogim vilama uz obalu mora koje »blistaju kao niska biserja«.

Istra je zajedno s Brijunima 538. godine došla u posjed Istočnoga Rimskog Carstva.

Nakon pobjede Bizanta Istra dolazi u sastav bizantske teme (za vrijeme vladavine Justinijana I.) pod upravom ravenkog egzarhata. Justinijan je osvojio Istru 538. i intenzivirao napore da osigura to područje. Postoje evidencije nadogradnje postojećih fortifikacija, gradnje novih fortifikacija (*castra*) na obali i otocima za osiguranje trgovačkih i vojnih plovidbenih putova Jadranom¹⁴. Materijalna evidencija druge polovice 6. st. pokazuje prosperitet i konstantni socijalni i ekonomski razvoj koji su opisali i povjesničari¹⁵. Porast vojnih i komercijalnih aktivnosti ostavio je brojne nalaze¹⁶, između ostalog keramiku i kasnoantičke amfore¹⁷. Nalazi uvezene keramike ograničeni su na velike ekonomije koje su bile imperijalno vlasništvo ili sjedišta važnih carskih administratora, kao npr. kasnoantičko naselje u uvali Madona i vila u zaljevu Verige na Brijunima.

Vlast Bizanta u Istri traje od 539. do 788. godine s privremenim prekidom od 751. do 774., kad na to područje dolaze Langobardi.

Urbana je struktura naselja zbijena. Naselje je formirano u razdoblju prije izgradnje svojih fortifikacija. Brojnost stanovništva i njihov status moguće je iščitati iz nalaza s nekropola smještenih na dvije lokacije uz prilazne ceste istočno od naselja¹⁸. Prisutnost vojnih elemenata, ali i evidentne trgovačke i kulturne veze s centrima Istočnog i Zapadnoga Rimskog Carstva, Konstantinopolom i Ravenom, upućuju na značenje Brijuna kao pomorske i vojne baze na plovnom putu Jadranom. Važna je proizvodnja kvalitetnog građevinskog kamena i soli o kojoj svjedoči i Eufrazijeva darovnica iz 543. o darovanju brijunskih solana¹⁹. Najbrojniji su arheološki nalazi s kraja 4. i iz 5. i 6. st. u kasnoantičkom naselju u uvali Madona i u uvali Verige na Brijunima²⁰. Pretpostavka je da je *castellum* u uvali Madona preuzeo brijunski epitet²¹. U kasnoj antici i ranom srednjem vijeku naselje u uvali Madona može se usporediti s drugim fortificiranim naseljima na istočnoj obali Jadrana – s *castellum* Ragusium (Dubrovnik), *castellum* Pharia (Hvar), Spalato (Split) i dr.

Prva polovica 7. st. doba je vidljivog opadanja intenziteta trgovine Jadranom, zabilježeno smanjenjem keramičkih nalaza. Jake migracije i prodori Slavena u 6. i početkom 7. stoljeća zahvaćaju i Istru. O Slavenima u Istri piše papa Grgur Veliki već 574. godine²². Prema pismima sv. Grgura 605. g. Istra je još bila pod bizantskom vlašću. Einhard, Karlov biograf, u »Životopisu Karla Velikog« i »Analima« piše da je Istra sredinom 8. st. došla pod vlast Karla i njegovih nasljednika koji su njome upravljali preko furlanskog grofa. Također su vladali u Liburniji i Dalmaciji s izuzetkom primorskih gradova. Njima je vladao bizantski car Leon. Bizant plovidbu Jadranom drži do 752. g., kada ukidanjem Ravenskog egzarhata gubi supremaciju na sjevernom Jadranu. Iz pisma pape Hadrijana (772. – 795.) franačkom kralju Karlu vidi se da je Bizant nakon gubitka Ravene 752.

g. još posjedovao neka područja u Istri. Brijuni s Pulom dosta vjerojatno pripadaju tom području. Bizant kontrolu plovidbe Jadranom napušta tek 822. g.²³ U razdoblju ranog srednjeg vijeka naselje u uvali Madona inkapsulirano je u svojim fortifikacijama i prospekti prema moru nisu jasno izraženi, već su izlazi skriveni i pristupačni preko nekih objekata (koji su se dodatno mogli zatvoriti i etapno braniti) kao na najstarijoj jezgri grada Dubrovnika. Ulični su potezi osim kasnoantičkih komunikacija iz razdoblja od 4. – 6. st. izvedeni poput labirinta. Jedini ulazi u naselje koji su većih dimenzija dvojica su vrata s kopna koja su dodatno zaštićena ulaznim kulama (*propugnaculum*). Vitasović na temelju arheoloških nalaza piše o upotrebi reprezentativnog objekta u jugoistočnom uglu naselja (iz 1./2. st) i u razdoblju franačke vladavine²⁴. Na dvije crkve građene u blizini naselja – crkvi Sv. Marije i Sv. Petra – mnogobrojni su nalazi pleterne ornamentike iz razdoblja od 9. do 12. st., što upućuje i na prosperitet naselja u razdoblju predromanike i romanike. U razdoblju kasnog srednjeg vijeka naselje se spominje kao važna luka i označeno je na kartama kao *castellum* Brioni. Tijekom 14. i 15. st. česte su pohare kuge, naselje osiromašuje, pojedini se građevni sklopovi iz ranijih razdoblja pregrađuju i zazidavaju vjerojatno u razdoblju zaraznih bolesti, posebno kuge. Fortificirano naselje i luka u uvali Madona ostaju u upotrebi do 16. st., kad se napuštaju, a preostalo stanovništvo seli u novoizgrađeno naselje u luci Brijuni²⁵.

Zbog unosa podataka u atributne kartice i naznaka vrste naselja i objekata te kasnijeg pretraživanja podataka prema vrsti, lokalitet kasnoantičkog naselja u uvali Madona trebalo bi iskazati i kao vojni logor, rimsku vilu i kasnoantičko naselje, te bizantsku pomorsku bazu, a također i kao srednjovjekovno fortificirano naselje *castellum*. Tu nastaju problemi. Zato je naselje u uvali Madona i slična kompleksna arheološka nalazišta bolje iskazati samo kao lokalitet određene pozicije i geokoda uz opis svih građevinskih slojeva. Kompleksna nalazišta tog tipa trebala bi biti opisana i označena na temelju posebnog dogovora, pogotovo između arheologa i povjesničara umjetnosti. Projekt arheološke topografije predstavlja temeljna istraživanja koja su potrebna prije svakog rada na arheološkom lokalitetu i prvi korak u planiranju arheoloških istraživanja, ali je također značajna podloga za znanstvena istraživanja povijesnih lokaliteta i objekata na kojima istraživanja vrše povjesničari umjetnosti.

Bilješke

- 1 ANTE ŠONJE, Putevi i komunikacije u prehistoriji i antici na području Poreštine, Poreč, 1991., 38.
- 2 ŠTEFAN MLAKAR, Fortifikacijska arhitektura na otoku Brioni. »Bizantski kastrum«, u: *Histria archaeologica*, 6-7, Pula, (1976.), 3.
- 3 VESNA JURKIĆ GIRARDI, Prilog za sintezu povijesti Istre u rimsko doba, u: *Izdanje HAD*, 11 (1986), 65-80, 67-68.
- 4 VLASTA BEGOVIĆ DVORŽAK I IVANČICA SCHRUNK, Villae rusticae na brijunskom otočju, u: *Opuscula archaeologica*, 23-24, Zagreb, (1999.-2000.), 425-439, 427-429.
- 5 ANTONIO CARANDINI, ANTONIO RICCI, Settefinestre. Una villa schiavistica nell'Etruria Romana, Modena, 1985., 157-160.
- 6 ŠTEFAN MLAKAR (bilj. 2), 21; ANTON VITASOVIĆ, Vremeplov kroz šesnaest stoljeća, Brijuni, u: *Biseri Jadrana*, 2004., 172-176., 173.
- 7 ŠTEFAN MLAKAR (bilj. 2), 39-40.
- 8 ŠTEFAN MLAKAR (bilj. 2), 8.
- 9 FRANSIS TASSAUX, Apports recents de l'epigraphie a l'histoire economique sociale de Brioni, u: *Epigrafia romana in area Adriatica*, Macerata, 1998., 77-99.; FRANSIS TASSAUX, Élités locales, élites centrales, u: *Historie et Sociétés Rurales*, Paris, 2003., 91-120., 93.
- 10 VESNA JURKIĆ GIRARDI, Građevinski kontinuitet rimskih gospodarskih vila u zapadnoj Istri od antike do bizantskog doba, u: *Histria Historica*, 4/2, (1981.), 70-105., 93-94.
- 11 BRANKO MARUŠIĆ, Materijalna kultura Istre od 5. do 9. st., u: *Izdanja HAD*, 11, (1986.), 84-91.
- 12 MATE SUIĆ, Cissa Pullaria – Baphium Cissense – Episcopus Cessensis, u: *Arheološki radovi i rasprave*, 10 (1987.), 185-215., 186-200.
- 13 VLASTA BEGOVIĆ DVORŽAK, Fortifikacioni sklop Kastrum – Petrovac na Brijunima, u: *Histria Antiqua*, 7, Pula (2001.), 177-190.
- 14 MATE SUIĆ, Antički grad na istočnoj obali Jadrana, Zagreb, 1976., 234-238.
- 15 NADA KLAIĆ, Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku, Zagreb, 1971., 117.
- 16 IVO MAROVIĆ, Reflecions about year of the destruction of Salona, u: *VAHD*, 77, (1984.) 293-314., 298-303.

17

ZDENKO BRUSIĆ, Late antique and Byzantine underwater finds along the eastern coast of the Adriatic, u: *Balcanoslavica*, 5 (1976.), 31-93.; Z. BRUSIĆ, Antička luka u Polačama na otoku Mljetu, u: *Izdanja HAD*, 12, Zagreb, (1988.), 139-151.

18

ANTON GNIRS, Baudenkmale aus der Zeit ostromischen Herrschaft auf der Insel Brioni Grande, u: *Jahrbuch für Altertumskunde*, Beč, 1911., 75-97., 93.; ŠTEFAN MLAKAR (bilj. 2), 7-10.; BRANKO MARUŠIĆ (bilj. 11), 84-91.; ANTON VITASOVIĆ, Crkva sv. Marije, kasnoantička crkva 5. st. – bizantska bazilika 6. st., u: *Histria archaeologica*, 34, (2005.), 61-101., 94.

19

MARIN ZANINOVIĆ, Sol u antici naše obale, u: *Zbornik ANUBH*, Sarajevo (1991.), 255-264., 259.

20

ŠTEFAN MLAKAR (bilj. 2), MARIO JURIŠIĆ, MARIJAN ORIĆ, Istraživanja antičke luke u uvali Verige na Brijunima, u: *Obavijesti*, Zagreb, (1987.), 3, 30-42.

21

MATE SUIĆ (bilj. 12), 211.

22

ANTE ŠONJE (bilj. 1)

23

IVAN LUČIĆ, O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske, 1666. (prijevod B. Kuntić Makvić, 1986.), 375.

24

ANTON VITASOVIĆ (bilj. 6), 173.

25

LJUBICA ŠIREC, Srednjovjekovna keramika iz cisterne Kastrum na otoku Brioni, u: *Histria archaeologica*, 15-16, Pula (1984.), 85-107., 88.

Summary

Vlasta Begović Dvoržak

Archaeological Topography of Croatia

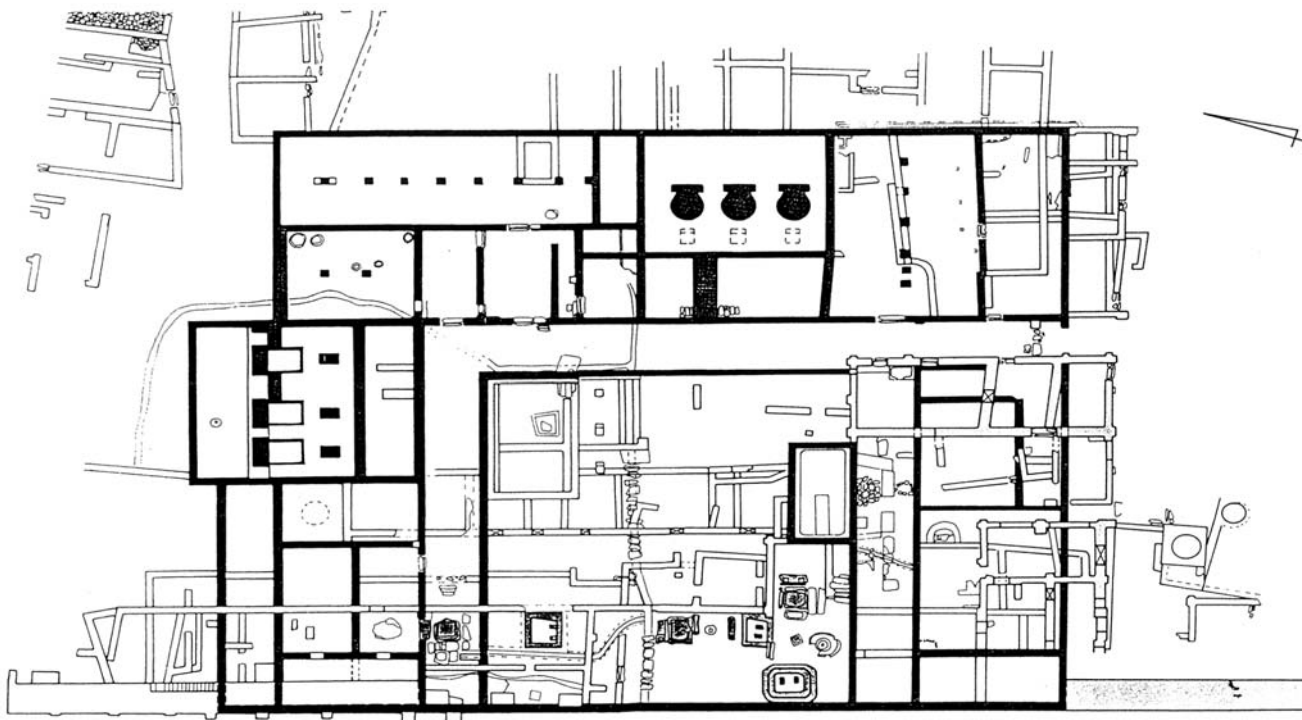
The project of establishing the archaeological topography of Croatia has been ongoing for years. It is the basis for a future archaeological map of Croatia. The art-historical and archaeological areas of research and interests are intertwined and it is important that topographic items (for certain localities) should be processed in cooperation between these two scholarly disciplines. The making of a topography will be a basis for knowing the total number of localities, their type, degree of preservation, and value, as well as their spatial setting and precise position. The data refer to the entire Croatia (land, underground, and waters), with a special emphasis on the architectural heritage of both urban and rural character, as well as movable cultural monuments and the registered historical road network (hodology). The mapping of localities on a digital map of Croatia and their inscription in the computer database will enable fast search and easy access to information. These data are very important for researchers, students, public institutions, various offices in state administrations, ministries, and all other potential users. They are equally important for all production of scientific elaborates and the construction of roads, power-transmission network, gas pipelines, etc., as well as the construction of buildings within urban conglomerates and beyond. For example, in the process of making construction plans and projects or issuing building permits, it is extremely important that potential investors should have access to complete information about the localities and all valuable mobile and immobile cultural assets on their land. This can prevent many serious problems, which frequently obstruct the process of construction and cause conflicts between the Institute for Protection of Cultural Monuments at the Ministry of Culture and the investors. Creation of a computer database for documentation purposes should be a common priority of both art history and archaeology. Another important issue is the cooperation in the field of actual protection of cultural goods that archaeologists and art historians are researching. Cooperation and detailed exchange of information on the existing mobile and immobile cultural assets will certainly contribute to their extensive protection, rather than sporadic actions that may be only to the detriment of single disciplines. The results of such a comprehensive database will be used as supporting documentation for general and construction plans in urbanism, as well as plans for specific use. They will be used in the development plans for tourist economy, as basic documentation in the protection of cultural heritage, as supporting documentation in the development plans made by the Ministry of Traffic and Tourism, Ministry of Environmental Protection and Regional Planning, and Ministry of Public Works, Reconstruction and Construction. It is planned to apply this database in a number of areas – environment protection and regional planning, tourism, conservation of cultural heritage, art history, history, archaeology, traffic and connections, public works and reconstruction.

Uvala Madona – zračna snimka

Kasnoantičko naselje, tlocrt – prema geodetskoj snimci (Tutek 2006.)

Fullonica izgrađena u dvorištu rustičke vile (Matijašić 1998.)

Jugoistočni ulaz u kasnoantičko naselje u uvali Madona

Reprezentativni objekt iz 1./2. st., struktura istočnog zida

Fortifikacije naselja – struktura zida, vidljive dvije faze gradnje

Kasnoantičko naselje – struktura naselja, komunikacije